

Ilona nyugdíjban

— Ne mondja nekem folyton, hogy szolgálat. Végére is szavaiban ott a tüske, s az eszméért nem kap cseresznyét a Szent István téri piacon.

— Mondom én pedig, különben úgysem értené. Nemes szolgálat nekem a színészet, mindig az marad. Apám táplálta belém: annyit ér az ember, amennyit a társadalomnak használ. Azt hiszi, enélkül túléltem volna tengernyi kínt, szenvedést? Apám 1912-től, anyám 16-tól kommunista, én a Maros utcai munkásotthonban születtem, a mozgalom melegágyában, más utam nem is lehetett. El tudja képzelni egyáltalán, hogy 14 testvérem halt meg csecsemőként, s maradtam meg tizenötödiknek, egyedül?

A szegedi színház évadzáró társulati ülésén az igazgató bejelentette: Bányász Ilona színművésznő nyugdíjba megy. Kölcsönösen döntöttek így. A színésznő beadványából: „Betöltöm az 55. életévet, s mivel az utóbbi években úgyszólván semmi művészi feladatot nem kaptam, kérem, hogy augusztus 1-től szíveskedjék hozzájárulni nyugdíjba való távozásomhoz.

1944-ben kezdtem itt, Szegeden a pályámat, munkásszínjárszóból lett színésznőként. 1957-től nyolc éven át a színház párttitkára voltam. Teljes erőmmel és tehetséggel mindig a színház érdekeit helyeztem előtérbe, sohasem a magamét. Ennek köszönhetően az utolsó három év átlagát kiszámítva kb. 3500 forint nyugdíjallappal mehetek el. Fájó és súlyosan sértett szívvel...”

Bányász Ilona a színházról 6 ezer forintos rendkívüli jutalmat kapott.

Az országban dörögtek a feyzverek, de a felszabadult Szegeden 1944 októberében színházi előadást tartottak. Zilahyt játszottak (Süt a nap), női főszerepében a Sárrikát alakító Bányász Ilona, akiről az első kritika: „szinte el sem hinné a néző, színpadi szűzbeszédét mondja”.

— Újsághirdetésre jelentkeztem. Némi színpadi rutinnal, hiszen eleget verseltem, énekeltem, játszottam a munkásotthonban. Délelőtt a cipőgyárban dolgoztam, délután a keresetemből tanulhattam. Gyors- és gépirást végeztem, különböző vizsgákra készültem magánúton, míg nem jött a német megszállás, a kommunistákat sietve összeszedték. Apámnak addig is kijutott a börtönből, a házkutatásokból, holmija otthon mindig összekészítve állt, sose tudtuk, mikor viszik. Miután internálták, nekem felmondtak a cipészeknél, bezárták a munkásotthont is, anyám mellett maradtam. 80 fillérért hímezttem egy-egy blúzt, hogy éhen ne pusztuljunk. Szegény öregem 45 áprilisában meghalni jött haza. Visszatérve tehát az újsághirdetésre, szorongva kopogtattam be Herczeg Vilii bácsinál, a színházi konzorcium vezetőjénél. Nincs jobb ruhád? — főmedt rám morózusán, aztán megennyhült, alaposan kikérdézt, s másnap reggelre berendelt a színpadra. Odaállok halálsápadtan, koromsötét mindennűt, egyszerre csak vakító fény a szemembe, s fölkiáltanak a nézőtérrel: tessék kezdeni. Elmondtam a Késői stratót, fogalmam sincs, hogyan. Kértek még mást is, megénekeltek, s hazaküldtek azzal, hogy írásban értesítenek. Keserű szájjal távoztam, rossz emlékek voltak a felvételikről, munkahelyekről. Gépelést vállaltam a Kálvin téri pártsekélyházban, oda mentem másnap, s hallom a folyosóról a nevemet, egy elvtárs keresett, mint kiderült, a színházról. Csomagot hozott, alá kellett írnom az átvételi elismervényt. Kibontom, hát ott a szerződés, mellé mindjárt a Zilahy-darab. Lehetetlen felidézni azt az érzést...

Dayka Margittal a Párizs bolondjában

Bányász Ilona az ország először talpra állt színházának nyitó évadján 13 főszerepet játszott.

Istentelen hidegben, vacogva, fázva, de megszépülve-megújulva az élet és a játék visszakapott lehetőségétől, mámorától — az első közönség őszinte, zajos, hálás. Sebesült szovjet katonának a nézőtérén, nagykabátban. Ha tetszik valami, stilverket dobálnak a színpadra. Lassacskán benépesül a társulat, hazatérnek a színészek, frontról vagy fogságból. Salamon Béla erkölcösködik, ezzel a fekete szemű kislánnyal játssza Nőti Károly darabját a Nyitott ablakot. Beregi Oszkár — van ki e nevet nem ismeri? — a Tiszaúgy rendezésére készül. Az első próbán magához kéri Bányász Ilonát: „úgy kezdünk, hogy koporsót visznek át a színen, rövid szünet, aztán te jössz egyedül, s csak utána a falu népe. Ha úgy megy keresztül a színpadon, hogy a nézőtérén libabőrös leszek, te játszod az öreg bábaaszszonyt.” Úgy lön.

— Későbbi férjemmel, Tibivel és Komócsin Zoltánnal,

egymás kezét fogva léptünk be a pártba, 1939-ben. Tizenhat éves fejjel, akkor a szervezeti szabályzat ezt lehetővé tette, ám a tagságot később csak 18 éves kortól ismerték el. Sikeresen indult pályámat családi tragédia szakította félbe. Kisfiám paralizist kapott, nekem kellett ápolni, ötéves korában meg is halt, s közben ikreket szültem. Fél évtized színház nélkül — s aztán is csak verejtékesen kerültem vissza, karakter szerepkörre. A főiskolán indult levelező kurzus, végén három szerzetünk diplomát: Kovács Mari, Kátay Bandi és én. Nehéz esztendőket jártak. Az 1953—54-es évad végén taggyűlésen tettem szavát a tájékoztató és egyéb színházi problémák megoldatlanságát. „Racionalizáltak”, s két évig alig volt kenyérem, a városi tanács felkérésére falusi színjátszókat pátyolgattam, havi kétszázért. Ez is a szolgálathoz tartozott, meg hogy 1956 nyarán szervező titkárként visszakérülhettem a színházhoz. Jegyeket árultam, bérleteket. Lontay Margit karolt fel, s a Dulszka asszony erkölcsében végre megint színpadra kerültem. Pártalapszerveztünk öt taggal alakult újjá 1957-ben, s hamarosan titkárnak választottak. Ma sem felejtetem, hogy 1958. november 8-án milyen bensőséges összejövetelen ünnepeltük meg az Optimista tragédia bemutatóját.

Lassan felderül, mit jelent Bányász Ilonának a szolgálat. Életet, hivatást, mozgalmat. Egyszerre és elválaszthatatlanul. Soha semmiféle kitérítést vagy valamelyest méltányolható hivatalos elismerést nem kapott. Három évtizedet hagyta a szegedi színházban. Ezért aztán főleg névsoroivást tartani szerepeiről, majdhogyanem mellékes, lényegtelen. Életének története a főszerepe...

Nikolényi István

Színjátszófesztivál

Megkezdődtek az előkészületek az idén negyedik alkalommal Kazincbarcán megrendezendő ifj. Horváth István országos színjátszófesztiválra. Tizenhét hazai és öt külföldi csoport jelentette be részvételét. Az együttesek, amelyek többek között Buda-

pestről, Szegedről, Balassagyarmatról, Esztergomtól érkeznek, az Egressy Béni Művelődési Központ színháztermében mutatják be műsorukat, csehslavák, lengyel, NDK-beli, finn és francia öntevékeny színjátszókkal együtt.

Gémes Eszter:

Mindig magam

64. Hatan jártunk egy bandába, öten maradtak, mert egyik az ura bevágódott az erdőszébe, ennek a helyére soroltak be engem. Jöttek is az asszonyok délután. Kerestél-e kötelet? Kettőt is! — mondom. Szokatlan volt nekem, de hamar átálltam a titkárt. Eppen olyan kívánt szedtem, mint ők, még az enyémmel az az előnye is megvolt, hogy két helyen kötöttem, és tömören állt a vállamon. Felállítottam azt a hatalmas nagy kéve rőzsét, volt két méter hosszú, melléálltam, a vállamra billenttem. Ugyanúgy tettem le, mikor pihentünk, állva hagytam. Mikor odahaza betűltem vele, örömmel még sirtam is. Karácsony felé járt az idő, de még most volt kedvem először elheveredni.

Milyen jó volt. Nem fagyoskodtam tovább. Úgy beszéltük meg, hogy estére gyermekkori ismerőseivel megnézzük a felderéket. Börtöncbe a szél juttatni? En nem jopok! Nem is me... el. Téli a száraz gallye nem üldözték a kacsákat, mert a szél letördeli, és úgyis ott korhad el. Három

Képtár-építők

Atlépte a 3000-et a két-éves Szombathelyi Képtár-építő Egyesület taglétszáma. Derkovits szülővárosa társadalmi összefogással teremt otthont a szocialista képzőművészetnek. A 3000 egyéni tagon kívül 333 szocialista brigád, 97 intézményi közösség is támogatja a maga nemében egyedülálló kezdeményezés megvalósítását. 164 vállalattal és szövetkezettel öt évre szóló megállapodást kötött az egyesület, amelynek értelmében évente meghatározott összegű anyagi támogatást adnak.

Egészségügyi dolgozók kitüntetése

Tegnap, szombaton az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének székházában megtartott Semmelweis-ünnepségen az egészségügyi miniszter az egészségügyben végzett kimagasló munkájáért Kiváló Orvos kitüntetést adományozta Csongrád megyéből dr. Kahán Ágost egyetemi tanárnak, a SZOTE szemészeti klinikája igazgatójának és dr. Pokorny Alajosnak, a csongrádi városi tanács rendelőintézete körzeti orvosának. Kiváló Munkáért kitüntető jelvényt kapott Katona Istvánné, a szegedi egészségügyi gyermekotthon gondozónője, Lo-

soncz Lászlóné, a SZOTE fül-, orr-, gégeklinika osztályvezető főnöve és Torma Istvánné, a földéaki közönségi közös tanács körzeti védőnője. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Semmelweis-ünnepségét pénteken tartotta a szemészeti klinika előadótermében. Az egyetem rektora a szakszervezeti tanácsal egyetértésben törzsgárdatagokat tüntetett ki. Harmincketten aranykoszorús, 58-an arany, 79-en ezüst, 116-an bronz törzsgárdajelvényt kaptak. Elismerő oklevéllel 152 dolgozót jutalmaztak.

Torz térképek

Régi mániája a városjáró városiaknak, hogy legyen az a házszám. A felsővárosi táblán pedig nem esik minden kézre. Mondom a magamét a városrendelőknek: például a Retek utca sarkán levő, Felsővárost körvonalozó táblát meg a bérházakat összevetem, könnyen felfordulhat velem a világ. Ha bal kéz felé indulok, nem oda jutok, ahová a tábla mutatja. A térkép szerint nekem a József Attila sugárútra kellene érnem, a valóságban pedig a Csillag tér felé megyek. Az ellenkező irányba. Északra tájolták, de délre fordították, akárcsak a szomszédos városrészen.

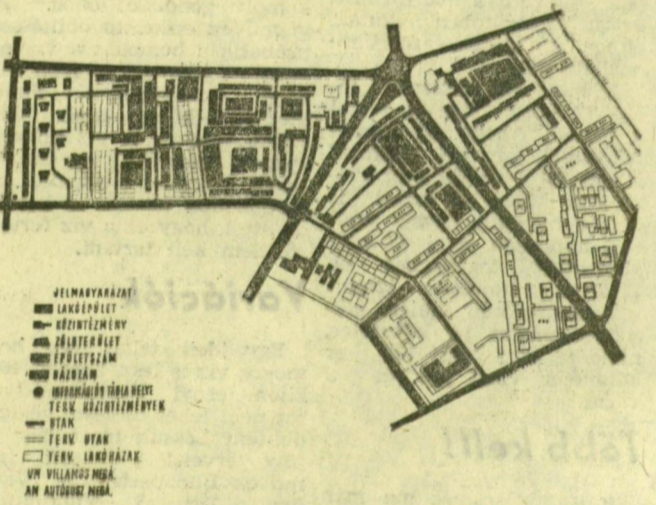
Az mondja erre az illetékes, nem a táblában a hiba, mert az mindegy, hogy az, azon el lehet igazodni, csak tájékoztató pontot kell keresni. Nem is vitatkozom az illetékessel, mert alapjában véve igaz van. A térkép az térkép, akár-

hogy is áll. Csak abban nem jutunk dűlőre, ha már csinálták, miért nem csinálták meg tisztességesen. Azt mondja, nem érzi magát felelősnek, arról nem tehet, hogy elírták a számokat. A címestők se tagadják, hogy hibázhattak, de tőlük átvették a munkát, és fél évig lett volna idő ellenőrizni a térképet. Többször is pótoltak hiányt, a házszámokról nem szóltak. Telefonfülkéket rajzoltak beutólag, amit az eredetin nem jelölt a rajz, és épületeket színezték másképp, kérésre.

Az egész munka körülbelül ötvétezer forintba került. Kellő figyelemmel, jobb összhanggal az apróbb hibák is javíthatók lettek volna. s a térképek a járókat is jól tájékoztatnák. — Képtár-építők. Még most sem késő!

Majoros Tibor

FELSOVAROS

Egy térkép a tizből

kilométerrel hoztuk a gallyat, olyan vastagokat, mint a karom. Olyan messzire a többi restelt el-menni, mi meg egy-kettőre megpakoltunk, volt miből. Karácsonyra is tudtam odahaza készíteni. Életemben először élveztem az otthon melegét. Az anyám háza sem volt otthonom, az anyósoméé sem, ez az én otthonom, itt azt tehetem, ami jólesik. Attól kezdve nem volt tűzrevalóhiányom.

Akkor kezdtek a gallyhordókat üldözni, mikor a fánakon költöttek. Leginkább pár éves erdőirtásban szerettek költölni, de lepakoltak azok nagy fák tövébe is. Nem sokat fordítottak fészakra, egy kis avas levél, avarszerűség, és kész. Az erdőkerülő csak azt figyelte, merre krepes a fának szárnya, akkor már tudta, merre járnak az asszonyok, lőtt is, de a levegőbe. Ha közelített valaki a fánál, őszintén, olyan zúgással rönült felfelé, lehetetlen volt meg nem hallani. Ha lövést hallottunk, mentünk ki az erdőből. Nemcsak a gallyasok járták az erdőt, hanem a gombások is. Aztán az is megtörtént minden esetben, ha a fának felrepült, az illető megnézte, tiszták-e a tojások, és hazavitte. Gyönyörű sárga tészta lehetett vele gyúrni. Ha pedig véresek voltak, fához vágodták a gombások is, a gallyasok is. Árujukat látták bennük és irtották őket ilyen módon nem volt elég, hogy elvezették az erdőt, de tetemesen rongáltak is. Virusszűrésből, rossz-szívűségéből, bosszúból. 1933 telén sok hó esett, de nem fagyott, puha, mély hó volt. A fánakon repülni sem tudtak, mert ők jobban földön járó szárnyasok voltak. Menni

nem tudtak a nagy, puha hóban, a fejüket meg amennyire bírták, bedugták a hóba, csak a farkuk volt ki a hóból. Ment a falu lakossága este, zsákokkal, csak nyúlt le a hóba, ahol barnállott a fának fara. Tette a zsákba, aztán ment a másiké, tiznél többet beleraktak egy zsákba. Viték haza, főt a jó fának levele.

Volt olyan, aki még özet is fogott. Persze, a fülébe jutott az erdőmérnöknek. Korán tavasszal fölemelték a vadőrök számát, Júliusig senki nem ment be az erdőbe. Pálost arról felülről hozta a gróf, annak nagyon jó helye volt itten, sok tehene, szép, jó lakóhelyiségek, sok kedvezmény, jó fizetés. Németajkúak voltak, nem nagyon tudtak magyarul. Mondta Pálos úr: egy kettő gazember, szenvedni jó uraság, nincs szükség se gally, se bomba (gomba), de kár tenni madár! Egy alkalommal megfájdult Pálos úr lába. Valaki kereste, a felesége ment ki. Pálos úrral szeretnék beszélni, mondja az illető. Az asszony felel: Pálos úr nem peszél, fájni lép, nem bír hágni! No aztán meg is maradt közmondásnak, ha valaki nem bír menni, nem bír hágni, mint Pálos úr. Aki özet hozott, azt csak kinyomozták, nagyon megbüntették. Tűzrevalóm volt, de még mennyi hiányom! Edényeim lent a földön, tarhonya, liszt zacskókban, peszik, fűszertartók, minden a földön. Különleg: vályú, talicska, fűrészbak, szerszámok. Két malacot, két bárányt vetünk, elment a 20 pengő, ami még a szolgáltatásból volt. Akárhogy nélt: üldöztem, nem vettem elő.

(Folytatjuk.)